פרשיות באגרות הראי"ה

הכותל המערבי בראשית השלטון הבריטי

אדר תרע"ח – תר"פ (1918–1920)

6 אגרות

הסיפור, האגרות לפי הסדר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

הסיפור בקצרה

בכסלו תרע"ח (דצמבר 1917) כבש הצבא הבריטי את ירושלים, ועם השלטון החדש התעוררו שאלות על מעמדם של היהודים במקומות הקדושים. הרב קוק, ששהה אז בלונדון, חזר לארץ ונעשה רבה של ירושלים, וכמה מאגרותיו בשנים אלה עוסקות בכותל המערבי.

האגרות מראות שלושה צדדים ביחסו לכותל: מתוך ההקפדה שלא להיכנס להר הבית, הכותל הוא מקום התפילה, "ושם שופכים את לבנו" (כרך ג', אגרת תתעח); את כבוד האומה יש לבטא בקניית החצרות שלפני הכותל ובבניית בית כנסת גדול שם (כרך ד', אגרת תתקצד; כרך ד', אגרת אכב); ושום יד זרה אינה רשאית לגעת בכותל בלי רשות נציגי היהדות (כרך ד', אגרת אלו; כרך ד', אגרת אס).

האגרות לפי הסדר

כרך ג', אגרת תתעח: 1. ברכה לוועד הצירים בראשות ד"ר חיים ויצמן, לפני צאתו מלונדון לארץ ישראל: הם "שלוחי כלל-ישראל", ועליהם "לכבד את כל קדשי הכלל כולו". הרב קוק מבקש שלא ידרכו על הר הבית: "טמאי-מתים אנחנו", ולכן עומדים "באימה ופחד" לפני הכותל המערבי.

"ושם שופכים את לבנו, את הלב הישראלי"

> כשנה וחצי אחר כך כבר ישב הרב קוק בירושלים. הרב חיים הירשנזון מארצות הברית הציע לבנות בית כנסת גדול על הר הבית.

כרך ד', אגרת תתקצד: 2. לרב חיים הירשנזון: אי אפשר להכריע בספק של מחלוקת הראשונים, ויש בכניסה להר הבית לכל הפחות איסור דרבנן. "ולענין כבוד האומה" - יש לקנות את החצרות הסמוכות לכותל ולבנות שם "בית הכנסת אחת גדולה ומפוארה מאד", שתהיה מונהגת "ע"פ הסכמת רוב רבני ישראל".

"אם נשתדל שישמרו בידינו בדרך קנין, החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעה"ק"

כרך ד', אגרת אכב: 3. לרב זלמן פינס, על תוכניותיה של "הסתדרות ירושלים": בין ארבע המטרות המעשיות היא קניית החצרות שלפני הכותל ובניית בית כנסת שם, "שיהיו לעד לישראל שהוא הולך וצועד לקראת גאולתו השלמה".

"רכישת החצרות שסמוך למקום הר הבית לפני כותל המערבי ולבנות שמה בית הכנסת"

> בחול המועד פסח תר"פ (אפריל 1920) פרצו בירושלים פרעות, ויהודים נרצחו ונפצעו.

כרך ד', אגרת אכה: 4. בהספד על הרוגי הפרעות סיפר הרב קוק שביקר את הרב מטלי, זקן צדיק בן יותר משמונים, שהפורעים היכו אותו בדרכו אל הכותל.

"הכו הפראים הרשעים האלה בלכתו לשפוך שיח לפני הכותל המערבי"

באותם חודשים נעשו בכותל תיקונים בידי המוסלמים, בלי ידיעת היהודים, וראשי הישוב התלוננו לפני השלטון הבריטי.

כרך ד', אגרת אלו: 5. אל המנהל הראשי של הממשל הצבאי, הגנרל ל"י בולס: הרב קוק מביע את צער היהדות על שאנשים זרים נגעו בכותל. אם יש צורך בתיקון, שתודיע הממשלה לאחד הרבנים הראשיים או לגוף ציבורי יהודי, והם ידאגו שלא תהיה סכנה מאבני הכותל.

"שום אמתלא של תקון ושל יפוי לא תוכל להיות מועלת לעשות בהכותל הקדוש הזה שנויים בלא ידיעתנו"

כרך ד', אגרת אס: 6. למנחם אוסישקין, אחרי שיחה עם רונלד סטורס, מושל ירושלים, ועם הפקיד הממונה על העתיקות: יש לשלוח מברק להסתדרות הציונית בלונדון, שתתבע את זכות היהודים בכותל.

"שאין אנחנו רשאים לדחות את הדרישה ששום כח זר לא יגע בכל הכותל הקדוש"

מה קרה אחר כך

השלטון הבריטי השיב לתלונות היהודים שעבודות התיקון של המוסלמים יועמדו תחת פיקוח מפקח העתיקות, ויצטרכו רשות. אבל המאבק על הכותל נמשך כל ימי המנדט, והגיע לשיאו בפרעות תרפ"ט (1929).

מה מלמדת הפרשה

ריחוק מתוך קרבה. "טמאי-מתים אנחנו, ועד הזמן אשר תבוא טהרתנו, בעת אשר הישועה השלמה תופיע, אין אנחנו דורכים במקום הקודש" (כרך ג', אגרת תתעח).

בית כנסת לכל ישראל. בית הכנסת שליד הכותל יהיה "למעלה מכל חלוק של נוסח ומנהג מפלגתי" (כרך ד', אגרת תתקצד).

עמידה על הזכות. "אבל חלילה לשום יד, ובפרט יד של זר, לנגע בכל הוד השיבה של הכותל הקדוש הזה, מבלי הרשאתינו" (כרך ד', אגרת אלו).

הרב שלמה אבינר על הפרשה

"זה היה חזונו של מרן הרב קוק: להקים סמוך לכותל בית-כנסת גדול מעל כל המנהגים הפרטיים" (כרך ד', אגרת תתקצד), "והוא מציין שכבר הרצל כתב על רעיון זה בספרו אלטנייאלאנד". (מקור: הכותל קדוש ורחבתו קדושה (אבינרפדיה))

מקובצים דברי הרב קוק על הכניסה להר הבית ועל הכותל, ובהם דבריו לוועדת החקירה בשנת תרפ"ט: "לפי מצוות התורה אסור לנו, עד היום ההוא, אפילו להיכנס למקום המקדש". מאגרת לבולס משנת תר"פ הוא מביא: "וכל האוויר שעל גבי הכותל עד השמים נחשב לנו למרום וקדוש"

(נוסח זה אינו באגרת שבאגרות הראי"ה (כרך ד', אגרת אלו)). (מקור: מרן הרב קוק על כניסה להר הבית (אבינרפדיה))

הרב אבינר מביא שבימי המאבק על הכותל, כשהבריטים הקימו ועדה לחקור את הטענות, פנו אל הרב קוק מנהיגי המוסדות הציוניים וביקשו ממנו להסכים לוותר על הבעלות בכותל ולהסתפק בזכות להתפלל בו. הרב קוק סירב בתוקף: עם ישראל לא נתן לנו רשות לוותר בשמו על הכותל, ואם נוותר עליו, גם הקב"ה לא ירצה להחזירו לנו. (מקור: מתוך ספרי הרב)

נוסח האגרות – עם ביאור

6 האגרות שבפרשה, לפי הסדר, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות:
בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** ברכה ל'ועד הצירים' (משלחת ויצמן לארץ)

'שלוחינו הקדושים... קדושה היא מלאכותכם': הם 'שלוחי כלל ישראל', ו'שלוחי דרחמנא'. עליהם לכבד את 'כל קדשי ישראל', ולא לחזור על טעויות שליחים קודמים שפגעו ברגשות הכלל. שתהיה אהבה שווה ל'ישוב הישן והחדש'. שיתאכסנו באכסניות יהודיות. שלא יעלו להר הבית - 'טמאי מתים אנחנו' - אלא יעמדו 'לפני הכותל המערבי'. כמו זקני הכהונה לכהן הגדול: 'משביעין אנו עליך'.

עיקרי הדברים

- שלוחי כלל ישראל.
- כבוד הישוב הישן והחדש.
- איסור עלייה להר הבית.
- שבועת הכהן הגדול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ח אדר תרע"ח[2], לונדון.

ברכתי נתונה לכם, שליחינו הגדולים חבר מלאכות-הקודש ["ועד הצירים" הציוני בראשות חיים ויצמן, שיצא בתרע"ח מלונדון לארץ ישראל] לכונן ארץ-אבות, ברכת-ד' על דרככם, שליחינו היקרים, שליחינו הקדושים, קדושים אתם, כי קדושה היא מלאכותכם. צאתכם לשלום, ובואכם לשלום, יהי'[3] מסעכם לשלום, ובואו לשלום על אדמת-קדשנו הנעימה והחביבה, אשר עיני כל ישראל מדור-דורים בכל מעמקי-נשמותיהם בכל להבת עז ידידות אליה הן נשואות. בטוח אני בהצלחת משלחתכם, מלאכות נכבדה, תפילות של דורות עולמים הולכות הן עמכם, ואם לעיני בשר לא יראה עדנה אותו עמוד-האש [שמות יג, כא] העומד ללכת לפני מחנה-ישראל, להאיר להם את כל מחשכי הלילות, שהוא הולך לפניכם, אבל נכון הדבר ויציב שהכח האיתן של אור-הקודש הולך הוא עמכם, כל אשר לו עינים פקוחות רואה אותו בעוצם תוקף בהירות זהרו.

בא תבאו, מלאכות יקרה, להצלחה לארצנו הקדושה, בתור שליחים של עמנו עם-הקודש, תתרוממו לאותה המדרגה הגבוהה של תפקידכם הנכבדה, תיכף בצעד כפות-רגליכם על אדמת-הקודש יאיר רוחכם לפחות קוי-אורה מאותו עמוד-האש ההולך לפניכם, יאיר באור-קדשו את כל מערכות נשמתכם. תבינו ותשכילו, שליחים גדולים, כי לא אנשים פרטיים אתם כעת, לא שליחים של איזו חברה ואגודה, איזו שתהי'[4], לא, כי שלוחי-ציבור אתם, שלוחי כלל-ישראל. ואותו החסרון, שעוד לא השתכללנו עדיין עד כדי היכולת לאשר את משלחתכם בדרך רשמי ובצורה תכניתית, מאת כל כלל ישראל הגוי כולו, זה החסרון הבא מסבת חולשתנו הזמנית, הוא מרומם עוד את ערככם הנעלה ואת ערך המשלחת שלכם, להציגכם בתור שלוחי-דרחמנא, [שלוחי הקב"ה (ארמית)] מלאכי-קודש שלוחים המתמנים מתוך הרגש הבא מתוך הנשמה הלאומית, מתוך ההקשבה הפנימית, הישראלית של כל

הזמנים והתקופות התולדתיים, מתוך אותו כח הקודש הכח האלהי המנהיג את העולם כולו, כוחו של שומר ישראל אשר לא ינום ולא יישן, [תהלים קכא, ד] בכח עליון זה נמסרת לכם משלחתכם הגדולה לאומתנו הקדושה כולה.

בתור שלוחי הכלל, תבינו איך לכבד את כל קדשי הכלל כולו, כל קדשי ישראל, בטח תהיו מנועים מאותם החסרונות אשר נפגעו בהם שליחים אחרים קטנים, הרבה קטנים מכם, בזמנים שהיו קטנים הרבה מהזמן הגדול והקדוש הזה, בעת אשר באו לא"י[5] ולא התחשבו כראוי עם רגשות-הנפש של הכלל הישראלי וחיי קדשו - העירו בשעתם אי-אמון אי-חפץ אצל הכלל, שהי'[6] למפגע למחשבות הטובות של השלוחים ההם, שבגלל זה פגעו במכשולים על דרך התגשמותן. אבל אתם שלוחי ציבור הגדולים, היו נשאים וגדולים במעמדכם ובתפקידכם, אתם בטח באהבת-אחים תתנהגו עם כלל ציבורנו שם בארץ אבות, אתם תישרו את מבטכם, באהבה שוה לשתי המחלקות הכללית של ישובנו אשר יש לנו בא"י[7], הישוב הישן והישוב החדש, ששניהם יחדו הנה הנם הגורמים של עתידנו המוצלח של החיים הבאים בעדינו על אדמת הקודש.

אתם בטח תתאכסנו באכסניות של אחינו בני-ישראל ולא תסורו לאכסניות נכריות, כאשר עשו שלוחים אחרים שהמשיכו בזה עליהם מרירות גדולה. אתם בטח תתנו כבוד בתם ובהוד לכל קדשינו, אתם תהיו אורחים ומבקרים גבוהים של המקומות הקדושים שלנו ולא תשכחו לקדש את הנקודה המקודשת קדש קדשים של ארצנו הקדושה, זהו מקום-המקדש, באותה יראת-הכבוד הגדולה שכל כלל-ישראל כולו בכל הדורות מקדש אותו מזמן חורבן בית-מקדשנו, להזהר מלדרוך על המקום הקדוש יותר מהגבול המסומן [להיזהר שלא להיכנס להר הבית, מעבר לתחום שמותר לטמאי מתים] שאנו מותרים לדרוך עליו על פי משפט התורה. טמאי-מתים אנחנו, [בזמן הזה כולנו טמאי מתים, כי אין אפר פרה אדומה לטהר] ועד הזמן אשר תבוא טהרתנו, בעת אשר הישועה השלמה תופיע, אין אנחנו דורכים במקום הקודש, רק עומדים אנחנו באימה ופחד, בגודל-רוח ובטחון נמרץ, לפני "הכותל המערבי" ושם שופכים את לבנו, את הלב הישראלי. הרגישו שלוחי ישראל הגדולים הכירו את גדלכם, את הגדלות הישראלית שלכם, בתם לבב, רכשו לכם את האימון של כל מפלגותנו על אדמת-הקודש, הניחו בהצלחה את אבן-היסוד להבנין הקדוש של אחדות האומה בארץ-מכורתה [יחזקאל טז, ג] ובנחלת-עולמים שלה.

בהצלחה, בהצלחה, סעו שלוחים יקרים בברכה מציון ומקודש. באותו הבטוי שזקני-כהונה היו אומרים לכהן הגדול בערב יום הכפורים עם חשיכה - אנו אומרים לכם: "אנו שלוחי בית-דין ואתה שלוחנו ושליח ב"ד[8], משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית-הזה, שלא תשנה דבר ממה שאמרנו לך, הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים" במצב כזה מוצא את-עצמו כל מי שעומד במעמד היותר נשגב שברצינות בשעה רצינית, באותו מצב אנו מוצאים את עצמנו ובאותו המעמד הרציני אתם עומדים שלוחים רמי-ערך. בדמעות-גיל אני מברך אתכם: יהי מסעכם לשלום ולהצלחה ובאו ברב שלום ובהצלחה על אדמתנו הקדושה והאהובה, והביאו שלום והצלחה ומלוי רצון לכל עמנו האהוב, עם הקודש הגוי כולו. שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך. יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך, למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ד' אלהינו אבקשה טוב לך. היו איתנים ומשוגבים מאוזר ישראל

בגבורה ומפוארים תהיו מעוטר ישראל בתפארה. כברכת המסור להדרת-כבודכם בכל לב המצפה לתשועת-ד' בגאולה הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. יהי' - יהיה
4. שתהי' - שתהיה
5. לא"י - לארץ ישראל
6. שהי' - שהיה
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ב"ד - בית דין

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד כסלו תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב חיים הירשנזון, רב הובוקן

תודה על ספרו 'מלכי בקודש'. על הגדוד העברי: אין לחייב, אבל אין לזלזל במתנדבים. מינוי מלך: אין איסור בכל צורת ממשל שהיא לטובת ישראל. במקום המקדש הרב קוק חולק: אי אפשר להכריע בספק של מחלוקת הראשונים, ויש לפחות איסור לאו או דרבנן (הראב"ד, הלכות בית הבחירה פרק ו); כבוד האומה יבוא דרך רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר צמוד אליו, מונהג על פי רוב רבני ישראל. הקרבנות יחזרו עם הופעת רוח הקודש, ואין להתפעל מהתרבות האירופית. התנועה עד כה גילתה רק את צד החול; צריך ליצור את צד הקודש - 'ירושלים' - שילך עם 'ציון' בידידות ובחופש. כל יהודי צריך להיות ציוני לעבודת החול וירושלמי לעבודת הקודש. בתוספת: יש לכונן בית דין גדול לערעורים.

עיקרי הדברים

- הגדוד ומינוי מלך.
- איסור כניסה למקום המקדש.
- בית כנסת ליד הכותל.
- הקרבנות.
- ציוני וירושלמי.
- בית דין לערעורים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים עה"ק[2] י"ד כסלו תר"פ[3]

לכבוד הרב הגאון החכם המפורסם מו"ה[4] חיים הרשענזאהן שליט"א[5],

רב בהובאקען. שלום וברכה ספרו היקר "מלכי בקודש" [ספרו של הרב חיים הירשנזון, ובו שאלות על הלכות מדינה וממלכה בימינו] הגיעני, ות"ח[6] לכת"ר[7] על אשר כבדני בתשורה מכובדה זו. והנה בעקר הענין של שאלותיו, בענין הגדוד, [הגדוד העברי שלחם בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה] דבר פשוט הוא שלחייב א"א[8] לו, [שאי אפשר לחייב להתנדב לגדוד] אבל להפריע או להתיחש במבט של אי כבוד על המתנדבים, זהו דבר שלא נתן להאמר. ובענין מינוי מלך, [השאלה אם מותר בימינו להעמיד הנהגה מדינית בישראל] ג"כ[9] אין שום איסור להנהיג כח ממשלתי באיזה צורה היותר נאותה, וכל מה שהוא יותר נראה לטובתן ולכבודן של ישראל ה"ז[10] משובח. אמנם בענין מקום המקדש [השאלה אם מותר להיכנס בימינו להר הבית] דעתי רחוקה מדעת כת"ר[11], לע"ד[12] אין בידינו להכריע זה הספק של מחלוקת הראשונים, [מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם קדושת המקדש קיימת גם בזמן החורבן] והדבר נשאר בספק של כרת. [בספק של איסור שעונשו כרת] וחיוב אשם תלוי [קרבן שמביאים על ספק עבירה שחייבים עליה כרת] נמי איכא, לפחות למי"ד דל"בי חתיכה אי מב"ח[13] ויותר מסתבר לומר שגם להראב"ד[14]י איכא איסור תורה, אלא דכרת דאת מקדש ד' טמא לא שייך כשאין דלא בעינן. מב' חתיכות. הלכות בית הבחירה פ"ו הי"ד. מקדש, אבל לאו דלא יטמאו את מחניהם איכא למי"ד קדושה

שניי קדשה לעי"ל[15], ואפילו אם נאמר דהראב"ד[16] ס"ל[17] דלאו נמי ליכא, מ"מ[18] איסור דרבנן ודאי איכא, ולא נתן לחשוב, שבענין תרומ"ע[19] ישאירו חיוב דרבנן, בדבר שהוא משום קדושה קלה. [ואין לחשוב שחכמים, שהחמירו בתרומות ומעשרות מדרבנן, שקדושתם קלה, יתירו לגמרי בקדושת המקדש]

ולענין קדושת המקדש יתירו [לגמרי], וטבל במיתה ומקדש בכרת דחמירא ממיתה [האוכל טבל חייב מיתה בידי שמים, והנכנס למקדש בטומאה חייב כרת, שחמור ממנה] וגם דאבון הלב גדול מאד, אם יכנסו בהמון טמאים, בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. [ירמיהו יז, יב] וכמה פועל ההרגש וראוי לגדור כעין הגזירה של יום הנף מהרה יבנה המקדש [רבן יוחנן בן זכאי גזר שיהא יום הנף כולו אסור באכילת חדש, שמא ייבנה המקדש במהרה (ראש השנה ל)] וכה"ג[20]. ולענין כבוד האומה לעד, יותר יהיה כבוד הכלל ניכר, אם נשתדל שישמרו בידינו בדרך קנין, [בקנייה] החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעה"ק[21]. ועל מקומם נבנה סמוך ממש להכותל, בית הכנסת אחת גדולה ומפוארה מאד בכל פאר והידור, וכל אותן התיקונים שמציע כת"ר להיות ערוכים ושירה וזמרת קודש - יהא בה. והיא תהיה מונהגת ע"פ[22] הסכמת רוב רבני ישראל דרך מוסכם לכללות האומה, למעלה מכל חלוק של נוסח ומנהג מפלגתי. והבית הזה יהי'[23] לנו לעד, שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבא, ושיבנה ביהמ"ק[24] ב"ב[25] ע"י[26] גלוי כבוד ד' ואור משיח צדקנו.

ובענין הקרבנות, ג"כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בע"ה[27] כשתבא הישועה, ונבואה ורוה"ק[28] ישובו לישראל, כל האמור ביעודה כמאמרה. ולא נתפעל ביותר מהרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ד' אשר עמנו, הוא עתיד לרומם את יסודי התרבות כולם למדרגה יותר עליונה ממה שיוכל כל שיקול דעת אנושי לעשות. ואין ראוי לנו לחשוב שבקרבנות מונח הוא רק הרעיון הגס של העבודה המגושמה, אלא שיש בהם טבעיות קדושה פנימית שאי אפשר שתתגלה ביפעתה כי"א[29] בהגלות אור ד' על עמו, ותחיה מקודשת תשוב לישראל, - ואותה יכירו ג"כ כל העמים כולם.

אבל מסכים אני עם כת"ר, שא"א[30] לנו לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעה של רוה"ק[31] גלויה בישראל. אמנם צפיה זו ג"כ לא נפלאת היא ולא רחוקה, ויוכל להיות שפתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים ומלאך הברית אשר אנו חפצים [מלאכי ג, א] ואז יבנה בהמ"ק[32] ב"ב. ובדבר תנועת התחיה הלאומית שלנו עצמה, חושב אני שמימות הרצל עד עכשו נתגלתה רק בצד החול שלה, שהוא ד"כ[33] דבר חביב ונכבד מאד, ועתיד החול להיות בסיס לקודש, שעליו תבנה כל חמדת ישראל. וכדי להשלים את תנועת התחיה ולהעלותם לרום מעלתה, שעליו תבנה כל חמדת ישראל. מוכרחים אנחנו ליצור את צד הקודש שבתנועה, שראוי לציין אותה בשם "ירושלים", כשם העיר אשר ד' שמה, [על פי יחזקאל מח, לה] כמו ששם "ציון" מציין את הרעיון החלוני של המדיניות, כן יציין שם "ירושלים" את הרעיון של המקדשיות, לכל האידיאלים הטהורים העומדים לצאת ממנו לישראל ולאדם, ושתי התנועות יחד ילכו במצב של ידידות ועזרה הדדית, אבל ג"כ במצב חפשי ובלתי משועבד. אז יאיר מכל צד אור מכובד להדר את הצד עיין פסחים ל"ב ב, ברש"י[34] ד"ה[35] ערפלי טהי י', איר נט' מלאכי ג, א. השני, ויהי'[36] לנו יפעת חול והדרת קודש גם יחד, יוצאים וזוהרים מ"ציון" ומ"ירושלים".

ולמטרה זו נוסדה ונתרכזה פה כעת התרכזותנו בשם "הסתדרות ירושלים", [הארגון שייסד הרב קוק, הידוע בשם "דגל ירושלים"] האומרת, שכל איש ישראל צריך להיות ציוני, כדי לעבוד עבודת החול של האומה, וצריך להיות ירושלמי, כדי לעבוד את עבודת הקודש שלה. וכל הסתדרות צריכה להיות מונהגת מכחות המתאימים לה, הסתדרות הציונית החלונית - מאנשי חול מומחים לענינם, והסתדרות הירושלמית הקדושה -מאנשי קודש מומחים לענינם. פרטי דברי הדיעות שכתבתי בזה צריכים הם ביאור גדול, בין מצד ההלכה בענין המקדש, בין מצד ההגדה ויושר הדיעות, אשר אקוה בע"ה שאסדר הדברים בבירור לימים שיבואו על"ט[37]. ומאד אשמח אם יבא כת"ר עמנו בדברים תדיר, בעניני הכלל ועניני אה"ק[38] ועקו"ת[39], וכל פרט הצפיות של ישועת ד' שאנחנו מקוים שילכו הלוך ואור על עם ד' ונחלתו.

והי'[40] זה שלו'[41] וברכה באהבה נאמנה כנה"ר[42] ונפש ידי"ע[43] דוש"ת[44]

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש ועובד עבוה"ק[45] פעה"ק ירושלים תובב"א[46]. נ.ב. ובענין ב"ד[47] גדול לערעורים, [בית דין גדול לערעורים, שהרב קוק עסק אז בהקמתו] דעתי נוטה שחייבים אנו לכונן ב"ד גדול כזה פעה"ק ת"ו[48]. ויהי' זה בתוך הודעה ותקון כללי, ככל תקנות גדולי הדורות לצורך הזמן, כמו הגבי' ממטלטלי דיתמי [כמו תקנת הגאונים שגובים חוב גם ממיטלטלין שירשו היתומים] או מיעוט ירושת הבעל בתקנות שום [תקנות שו"ם, שתיקנו קהילות שפיירא, וורמייזא ומגנצא, להחזיר חלק מן הנדוניה למשפחת האישה אם נפטרה זמן קצר אחרי הנישואין] וכיו"ב[49]. וכבר החלונו בע"ה לעשות בזה צעדים, יכונן ד' מעשה ידינו [על פי תהלים צ, יז] לטובה למען עמו ונחלתו סלה. הנ"ל[50]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ות"ח - ותלמידי חכמים
7. לכת"ר - לכבוד תורתו
8. א"א - אי אפשר
9. ג"כ - גם כן
10. ה"ז - הרי זה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. לע"ד - לעניות דעתי
13. מב"ח - מבשר בחלב
14. להראב"ד - לרבי אברהם בן דוד
15. לע"ל - לעתיד לבוא
16. דהראב"ד - דרבי אברהם בן דוד
17. ס"ל - סבירא ליה
18. מ"מ - מכל מקום
19. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
20. וכה"ג - וכהאי גוונא
21. פעה"ק - פה עיר הקודש

22. ע"פ - על פי
23. יהי' - יהיה
24. ביהמ"ק - בית המקדש
25. ב"ב - בני ביתו
26. ע"י - על ידי
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ורוה"ק - ורוח הקודש
29. כ"א - כי אם
30. שא"א - שאי אפשר
31. רוה"ק - רוח הקודש
32. בהמ"ק - בית המקדש
33. ד"כ - דבר כזה (או: דרך כלל)
34. ברש"י - ברבי שלמה יצחקי
35. ד"ה - דיבור המתחיל
36. ויהי' - ויהיה
37. על"ט - עלינו לטובה
38. אה"ק - ארץ הקודש
39. ועקו"ת - ועיר קודשנו ותפארתנו
40. והי' - והיה
41. שלו' - שלום
42. כנה"ר - כנפשו הרמה
43. ידי"ע - ידידו עוז
44. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
45. עבוה"ק - עבודת הקודש
46. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
47. ב"ד - בית דין
48. ת"ו - תבנה ותכונן
49. וכיו"ב - וכיוצא בזה
50. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק מתנצל: 'האסון הנורא והאיום' - בת 'ילדה נחמדה וחביבה' נלקחה פתאום, והפצע עמוק. 'הסתדרות ירושלים' מתאמצת: יש להחיות את צד הקודש של התחייה, וזה ירים את כבוד התורה יותר מכל קינטור. הפוליטיקה בארץ צריכה להיות מבוססת על הקודש, אחרת האומות לא יבינו; הרב קוק דיבר על כך עם הרברט סמואל, שמסר בשם לויד ג'ורג' שהוא מבין את התחייה רק על יסוד התנ"ך. ארבע מטרות: ישיבה עולמית בירושלים; בית דין גדול כללי; קרן דתית; רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר.

עיקרי הדברים

- האסון בבתו.
- פוליטיקה על יסוד הקודש.
- שיחה עם הרברט סמואל.
- ארבע המטרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים יום ה' לחודש ניסן תר"פ[2]

שלום וברכה מקודש לכבוד חביבי וידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] סוע"ה[5] אוצר תו"י[6] חכמה ודעה טהורה מוהר"ר[7] זלמן פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בלונדון] שליט"א[8] וכא"ל[9],

ברכת ה' אתם עדי עד. אחדשה"ט[10] באה"ר[11] ונאמנה, ידידי הנעלה, הרבה מאד אני צריך להתנצל קדם כתר"ה[12] על עיכוב כתיבתי עד כה. ואמנם יש לי במה להתנצל, ראשית יודע כ"ת[13] את האסון הנורא והאיום אשר הלמנו בראשית זמן באנו אל הקודש. בהלקח מאתנו באופן מבהיל ופתאומי, בת יקרה ילדה נחמדה וחביבה, אשר עמוק עמוק מאד נשאר הפצע הזה בנפשנו. ירחם ד' ויגדור את פרצותנו ופרצות עמו ברחמיו. ובענינים הכלליים כ"כ[14] הטרדות והדרישות לפעולות תכופות, וחובות מעשיות ועיוניות בכל עת, עד אשר כמעט מהנמנע היה לי לקחת מועד לכתב לכת"ר[15] מכתב ערוך ומפורט כחפץ לבבי, וע"כ[16] נדחה הדבר מיום ליום ואתו הסליחה. ב"ה על המצב המאושר של חתנו היקר חביבינו. ובתו היקרה תחי'[17], כפי אשר שמענו ממכרנו שבאו מלונדון. יפרש ד' עליהם סוכת שלומו, ויראה כת"ר[18] מהם ומכל צאצאיו רב טוב ונחת לאוי"ט[19].

כעת ע"ד[20] הסתדרות ירושלים. ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד בלונדון להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] עצם הענין ב"ה הולך הוא ומתאמץ. ובכל חידוש של הזמן השוטף מתגלה תמיד יותר ויותר הנחיצות הגדולה של הופעת רעיוננו בצורה מוגלמת בתכנית מעשית ועיונית אנחנו חייבים להחיות את הצד הקודש שבתחיה הלאומית, ובזה נחזק גם את צדה החולני ונשפיע עליו הוד קודש, שיגרום להרים את כבוד התורה והיהדות הנאמנה יותר מכל מיני אמצעיים של קינטוריות ומעמדים נגדיים. [מכל מיני

[אמצעים של קנטרנות ועמדות של התנגדות] הפוליטיקא שלנו באי"י[21] מוכרחת היא להיות נסעדת [נשענת] על יסוד התוכן הקדוש. באופן אחר לא יבינו אותנו האומות ומנהיגיהן, וא"א[22] להיות יסוד תחיה לאומי מבוסס מקודש מרושם בעולם, אם לא תהיה לו הסתדרות פועלת לזה מסומנת בשמה וצביונה. היום דברתי אודות זה ארוכות עם הרברט סמואל [הרברט סמואל, שמונה באותה שנה לנציב העליון הבריטי הראשון בארץ ישראל] מלונדון, וכמה אדם מדינאי גדול כזה מקשיב לשיח-צדק זה, וכמהו הנם כל המדינאים הגדולים שבאוה"ע[23], ככה הבליטה תשובתו של המלך אלי, [תשובת מלך בריטניה, ג'ורג' החמישי, לברכה ששלח לו הרב קוק] על ברכתי אשר שלחתי לו. וככה אמר לי מר סמאל בשם לויד ג'ורג', [דייוויד לויד ג'ורג', ראש ממשלת בריטניה בזמן הצהרת בלפור] שהוא מבין את הצדק בנ"א[24]: מוריהם של תנועת התחיה הלאומית רק ע"פ[25] היסוד של קדושת התנ"ך[26], ואנשי החול שלנו הם טרודים בפוליטיקה חלונית, ואין בידם להבליט את הערך של קדושתה של התחיה הלאומית וזאת היא חובתנו הנאמנה.

מקוים אנו שבגליוני דגלנו ירושלים יתבטאו המחשבות הללו בצורות שונות בע"ה[27], והעולם יקשיב מזה קשב רב. ע"כ[28] קורא אני לכת"ר ולכל אותם אנשי המעשה, אשר פתחה אזנן להקשיב את שיחה של תנועתנו הקדושה, כמו ידידינו הד"ר[29] אשר ושאר אנשי השם שהתחילו בעבודת הקודש העדינה והעליונה הזאת, הרימו נא את קולכם ברמה הודיעו נא לכל מפלגות אחינו בכלל, שאת טובת כולם אנו דורשים, את הטוב שבכל סיעה אנו מחזקים ועם כלם אנו עובדים. לשם אותה המטרה העליונה שבעליונות, שהיא תחית התחיה הלאומית ע"י[30] אור הקודש, ע"י דבר ד' אשר יצא מירושלים. מגמותינו התיאוריות ארוכות ורחבות הן, ספריות גדולות מוכרחות לנבע מהשפעתן ושאיפותינו המעשיות גם הן רבות הגונים הן, ומהן אנו צריכים לפרש:

א) את יסוד הישיבה העליונה העולמית בעיר קדשנו.

ב) יסוד בית דין גדול כללי בירושלים בעד כל א"י[31], וביחושים שונים ורבים אנו מוכרחים להרחיבו בצורה מאוגדת עם כח התורה והרבנות של כל קהל הגולה, ג) יסוד פונד רליגאזי [קרן דתית] לכל בנין וצביון שנוגע לאימוץ הקודש, בצורה עשירה שתשפיע גם בהדרה החצון לטובה ולכבוד.

ו) רכישת החצרות שסמוך למקום הר הבית לפני כותל המערבי [רכישת השטחים הסמוכים לכותל המערבי, שהיו אז בבעלות ההקדש המוסלמי] ולבנות שמה בית הכנסת, גדולה ומפוארה בהוד קודש גדול, שיהי'[32] לעד לישראל שהוא הולך וצועד לקראת גאולתו השלמה. ושופך שיחו ומצפה לבנין בית מקדשו. אלה ארבעה הפרטים, כל אחד מהם צריך פירוש ופירוט גדול מאד. ועם כולם התבלט ההשפעה הפוליטית ממקור הקודש שתשלים את עבודת החול. ותתן לה יפעת כבוד. וכמה כדאים הם דברים גדולי ערך כאלה שיקדישו יחידי סגולתנו להם כחות רבים. הנני מקצר חביבי ומצפה לדבריו היקרים ולפעולותיו הנכבדות. וצור ישראל יעזרנו ע"ד כבוד שמו.

והיה זה שלום כנה"ר[33] ונפש ידידו עוז דוש"ת[34] מהר הקודש מירושלת"ו[35], ה"ק[36]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. וידי"נ - וידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. תו"י - תורה ויראה
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. כ"ת - כבוד תורתו
14. כ"כ - כל כך
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. וע"כ - ועל כן
17. תחי' - תחיה
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
20. ע"ד - על דבר
21. בא"י - בארץ ישראל
22. וא"א - ואי אפשר
23. שבאוה"ע - שבאומות העולם
24. בנ"א - בני אדם
25. ע"פ - על פי
26. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ע"כ - על כן
29. הד"ר - הדוקטור
30. ע"י - על ידי
31. א"י - ארץ ישראל
32. שיהי' - שיהיה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מירושלת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
36. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: חול המועד פסח תר"פ - ירושלים **נמען:** הספד בלוויית הרוגי פרעות תר"פ

אין מספידים במועד, אבל המאורע הנורא - פראי אדם שהתנפלו על נקיים בעיר הקודש בזמן חירותנו - דורש בינה. הרב קוק ביקר את הרב מטלי, זקן מעל שמונים, שהוכה בדרכו לכותל. המאורע הוא כ'חותם' שעדיין פועל ואי אפשר לקראו. 'ובדמייך חיי' נאמר על דם פסח - יהדות כללית - ועל דם מילה - יהדות פרטית; תחיית החול 'ככל הגויים' קיבלה עתה אות בשני הדמים.

עיקרי הדברים

- הספד במועד.
- הרב מטלי שהוכה.
- המאורע כחותם.
- דם פסח ודם מילה.

נוסח האגרת עם ביאור

[חוה"מ[1] פסח תר"פ[2]]

רבותי! מתי מספר אנחנו פה אבל הרי אנו כקהל גדול, שהיה בלי ספק מתאסף ללוית הקדושים האלה. [הרוגי מאורעות תר"פ, הפרעות בירושלים בחול המועד פסח תר"פ (אפריל 1920)] אנוסים אנחנו. וגם שורת ההלכה מונעת אותנו מלהספידם [אין מספידים בחול המועד] כראוי ועליהם נאמר: אשריהם שלא נספדו - כהלכה כקהל גדול אנחנו כי שלוחי צבור אנחנו, לא אנחנו אלה העומדים פה היום הבוכים אותם כאן, - כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף בנו ה'. [על פי ויקרא י, ו] - אין אנו מספידים היום, אבל המאורע הנורא הזה דורש הוא בינה מיוחדת לעמוד עליו. אינינו יכולים לבוא לידי בירור בינה זו, של ערך המאורע הנורא והאיום הזה, של מעללי פראי אדם שהתנפלו באה"ק[3] ובעיה"ק[4] במועד שמחתנו בזמן חרותנו על אנשים נקיים וצדיקים, - הנה הייתי היום לבקור חולים אצל הרב, ר'[5] מטלי, את הזקן הצדיק והקדוש הזה, למעלה משמונים, הכו הפראים הרשעים האלה בלכתו לשפוך שיח לפני הכותל המערבי הכה ופצוע! - המאורע, החתים לנו בחותם דם נקיים אותנו הספד על הרוגי מהומות תר"פ, נאמר בשעת הלוית ההרוגים בחוה"מ[6] פסח. או"ח[7] תקמ"ז ס"א. ואת עיר קדשנו, כחותם הוא לנו - אשר עודנו רב פעולתו, ולא נתן לקרוא לא בו בעצמו מפני שאותיותיו הפוכות ולא במכתב שהוא חתום עליו, מפני שכלי החותם עודנו מונח ופועל עליו, רק אחרי שהחותם יוסר אז נוכל לקרא אותו להכירו ולהבינו.

- בשני פרקים אנו קוראים את הפסוק: בדמיך חיי. [יחזקאל טז, ו; נאמר בהגדה של פסח ובברית מילה] בליל התקדש חג בסדר של פסח ובעת הכנסה בברית מילה. אלה הם דם פסח ודם מילה. בדמים ובמס"נ[8] מיסודנו נחתמנו על יהדותנו בכל זמן קיומנו, בימי חסננו הלאומי [בימי עוצמתנו הלאומית] ובנודנו אח"כ[9] מגוי לגוי ממלכה לעם אחר, בדם יהדותנו הפרטית שהוא דם המילה, ובדם יהדותנו הכללית שהוא דם הפסח, עשרת השנים האחרונות התחילה לנו תקופת התחייה החדשה, בדרך חול של ככל הגוים בית ישראל,

[יחזקאל כה, ח] ונצטרפו אליה קלי דעת החושבים ומשפיעים שרק בדרך זה בלבדו נבוא לבנות את בנין האומה בארצה, עתה והיה לנו הדם הזה לאות: בדמיך חיי, בשני הדמים, דם פסח ודם מילה בדמיך חיי.

---

1. חוה"מ - חול המועד
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. ובעיה"ק - ובעיר הקודש
5. ר' - רבי
6. בחוה"מ - בחול המועד
7. או"ח - אורח חיים
8. ובמס"נ - ובמסירות נפש
9. אח"כ - אחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** המנהל הראשי, מייג'ור גנרל ל"י בולס

צער היהדות על שזרים נגעו בכותל המערבי בלי ידיעתה. אם יש צורך בתיקון, שתודיע הממשלה לאחד הרבנים הראשיים או לגוף ציבורי יהודי, והם ידאגו שלא יהיה סכנה מהאבנים; אבל שום יד, ובפרט יד זר, לא תיגע בכותל בלי רשותם.

עיקרי הדברים

- נגיעה בכותל.
- תיקון רק בהסכמה יהודית.
- עלבון לרגשות הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלים ת"ו[1]. יום כ"ט לחדש אייר תר"פ[2]

כבוד המנהל הראשי, מיור גנרל, ל.י. בולס [לואי בולס, המושל הצבאי הבריטי בארץ ישראל לפני מינוי הנציב העליון] פה, שלום. שר גדול. הנני בזה מביע להדרת כבודו, את הצער הגדול של היהדות הארץ-ישראלית ושל היהדות הכללית של כל העולם כלו, שכלנו מרגישים אותה בנפשנו. על אשר הרשו לעצמם אנשים זרים שאינם מבני דתינו, לנגע באותה הנחלה [בשנת תר"פ החלו אנשי הווקף המוסלמי בתיקונים בכותל המערבי ללא תיאום עם היהודים] הקדושה לנו קדש קדשים, זכרונינו העתיק והקדוש קדושת עולמים. זהו הכותל המערבי של מקום בית מקדשנו (מקדש ה' אל עולם, שהוא עתיד להיות בית תפלה לכל העמים [ישעיהו נו, ז]). שום אמתלא של תקון ושל יפוי לא תוכל להיות מועלת לעשות בהכותל הקדוש הזה שנויים בלא ידיעתנו, ובלא המלכתם [ובלי התייעצות עם] של באי-כח היהדות.

ע"כ[3] הנני מבקש מכבודך, אדון נעלה, שתשתדל בכל כח השפעתך הכבירה, שאותו הזכות העתיק השומר על מורשתינו לא יפגע משום אדם שבעולם. אם ימצא איזה צורך של תקון בהכותל הקדוש הזה, תואיל נא הממשלה להודיע את הדבר, לבאי-כח היהדות לאחד הרבנים הראשיים של העדה, או לאיזה כח צבורי יהודי בטוח. ואנחנו הננו תמיד נכונים למלא את הדרישה, באופן שלא יהיה בשום אופן חשש נזק ע"י[4] אבני הכותל לשום אדם בעולם. אבל חלילה לשום יד, ובפרט יד של זר, לנגע בכל הוד השיבה של הכותל הקדוש הזה, מבלי הרשאתינו, שזהו לנו עלבון דוקר עד הנפש בכל רגשות הקדש שלנו. בטוח אני בעדינות-רוחו, שדברי אלה יהיו לו לרצון, וימלא את דרישתנו הצודקת. ברגשי כבוד נעלים.

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ע"כ - על כן
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) - ירושלים **נמען:** מנחם אוסישקין

אחרי שיחה עם סטורס ועם מומחה העתיקות, יש לשלוח מברק להסתדרות הציונית בלונדון שתתבע ישמום כח זר לא יגע' בכותל המערבי.

עיקרי הדברים

- מברק בעניין הכותל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום לחדש תר"פ[3]

אדון נעלה מר מ. אושיסקין. ע"פ[4] הרושם שעשה עלי הדבור עם שטורס [רונלד סטורס, המושל הצבאי הבריטי של ירושלים] ועם המומחה הפקיד על העתיקות הנני רואה שחובתנו הקדושה היא לטלגרף להסתדרות הציונית בלונדון שהם יתבעו שמה את משפטנו ע"ד[5] הכותל המערבי. [על דבר התיקונים שעשו המוסלמים בכותל המערבי ללא תיאום] אם תהיה הדעפעשע [המברק] בשם כבודו, אם בשמי, או בשם שנינו, או בשם איזה אישיות הרצויה לכבודו באיזה אופן, הכל אחד. אבל כמדומה שאין אנחנו רשאים לדחות את הדרישה ששום כח זר לא יגע בכל הכותל הקדוש, והנני בזה מחכה תשובתך

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. ע"פ - על פי
5. ע"ד - על דבר